

KORTÖRTÉNETI JEGYZETEK

A „Neo“.

Nekünk ugyan nem írt *Klebensberg* Kunó gróf, nyilván mert nincs azon a véleményen, hogy a mi folyóiratunk is «a legjobb elmék egész sorát egyesíti», miként a Budapesti Szemle, amelyet soraival megtisztelt, de végre is mindaz, amit a neonacionalizmusról mond, a nyilvánosságnak van szánva, mégha a Budapesti Szemlében jelent is meg. Minthogy a kunsági csikóstól vagy zalai szántóvetőtől alighanem hiába tudakolnók e magyaros veretű kifejezés tartalmát, be kell érniünk azzal az értelemmel, amelyet szülőatyja tulajdonít neki. Szerinte e bájos *oktopéd* szóalkotmánynak lényege, «hogy egy ősi érzés, egy történeti gondolat Magyarországnak, Európának és az egyetemes eszmevilágnak új helyzetében új célok felé tör.» Hogy mi az az ősi érzés és történeti gondolat, azt a nyolc év óta tehetetlenül, keseregve hurrázó nacionalizmus elég érthetően szemlélteti, de hogy mi benne a titokzatos *neo*, azt, sajnos, még ez a körülírás sem sejteti. Melyek az «új célok», erre a kérdésre nem kapunk választ, pedig ennek híján aligha tudjuk azt a kötelességet teljesíteni, amelyet a kultuszminiszter a publicisztikának szab, hogy «a lappangó új magyar szellemet a nemzet lelkéből az öntudat világosságára pattantsa». Ez az «új magyar szellem» nyilván oly mélyen lappang, hogy még a magyar kultúra hivatalos csőszének fürkésző szeme is csak óhajta sejtí, anélkül, hogy kézzelfogható valósággá tudná varázsolni.

Nincs azonban oly üres miniszteri frázis, amelybe a mindenkori kormány feltétlen tisztelői tartalmat ne öntenének. Így *Berzeviczy* Albertnek a miniszteri szózatra adott visszhangjában olvasható, hogy a *neo* a munka kötelességérzetében áll, amelyet szerinte a modern szocializmus kiirtani igyekszik. Mi ugyan úgy tudjuk, hogy a szocializmus a munkának ethikai megbecsülését tanítja s ezért követeli annak teljes egyenértékét a munkás számára, de ha a Magyar Tudományos Akadémia elnöke megfordítva tudja is, ebből még nem következik, hogy a kötelességteljesítés akár új, akár nacionalista gondolat volna. Közelebb jár az igazsághoz *Concha* Győző, aki becsületesen bevallja, hogy a neo «nem fedez fel semmi újat a nemzetiben», hanem csak azt akarhatja kifejezni, minő «nagy és új feladatok előtt áll ma». Hogy melyek ezek az új feladatok, arról, sajnos, *Concha* sem világosít fel bennünket, mert a filozófiai egység népszerűsítése, amibe fejtegetései kicsendülnek, a nemzeti fogalom új tartalmának elég sovány, már csak azért is, mert minden filozófia egységes emberi általánosításra, nem pedig a nemzeti sajátosságnak kiélezésére törekszik. Annál értékesebb azonban, amit incidentáliter a sovinizmusról mond, amely «nem naiv, hanem buta és hatásában gonosz» és amelyet «nálunk az igaz nemzeti érzés szinonimájává tesz a megvédett hazafiság». Sajnos, cikkének későbbi részében kiderül, hogy a tudós szerző már 1867 óta aggodott nemzetének «európeérkedése» miatt s hogy aggodalmában egyedül Verhovay Gyula, a jelenlegi nemzeti kurzus szellemi előfutára, osztozott, sőt most is aggodik, hogy «a betű- és jelszó kultusz virágzása a külföldi collegium hungaricumokba kirajzó ifjúságunk fejét végkép össze fogja zavarni s onnan politikai és szociális Ady-stákat fog hazahozni».

Ha nem ismernők a reakció tudományos atyjának Herakleitoszt megsejygenítő gondolatmenetét, el kellene szomorodnunk, hogy még 1928-ban akadhat oly tanult ember, aki nem átalítja kétségbe vonni Ady nemzeti jelentőségét, aki konokul vonakodik a belátástól, hogy Adynak a puffogó nacionalizmust korholó keserősége a nemzeti érzésnek ugyanabból a mélységből fakadt, mint Petőfié s hogy Ady oeuvre-je, mint a teremtő magyar gondolatnak megnyilvánulása a legnagyobb értéket jelenti, amelyet a nemzeti eszme a XX.

század küszöbén kitermelt. Pedig igazán nem oly nehéz a határvonalat megtalálni a nemzeti gondolat és a nacionalizmus vagy ennek hatványa: a szovinizmus közt. A nemzeti eszme az Eötvös Józseftől adott keretben, a közös múlt és közös jövő foglatatában azokat az eredeti magyar szellemi értékeket jelenti, amelyekkel a magyarság a népek versenyében sikeresen résztvesz, politikai megnyilatkozásában viszont jelenti a magyar állam kebelében élő népösszesség anyagi és erkölcsi érdekeinek minél tökéletesebb szolgálatát és ily célból az ország sajátos termelő erőinek minél teljesebb kihasználását. Ezért nem lehet nemzeti az a politika, amely osztályérdekeket szolgál, bármennyire takarózik is nemzeti jelvényekkel, szólamokkal és történelmi multjával, ezért nem lehet nemzeti a minőségileg silány szellemi termelés, akármennyire hizeleg is a mult dicsőségének felhasználásával a nemzeti hiúságnak. A voltra nemcsak a zsidó, de a nemzeti eszme sem ad.

Nemzeti csupán oly tudományos, irodalmi vagy művészeti érték, amely tartalmánál fogva versenyképes az emberi értékek sorában, nemzeti csak az a demokratikus politika, amely minél több magyar boldogulását mozdítja elő. Értékfogatékosság pedig öndicsőítéssel nem pótolható. Csak gyerekek szoktak saját produkciójukkal hivatkozni, felnőtt nemzetek megvárják, amíg sajátos nemzeti erőiknek termelése elnyeri az önkéntes hódolatot a többi nemzetektől. Rosszul szolgálják a nemzeti érdeket azok, akik mindazt, ami magát magyarnak vallja, tekintet nélkül annak reális belső értékére, agyonmagasztalják, mert az öndicsőítés csak arra jó, hogy idehaza a színvonalat leszállítsa, odakünt pedig gyanakvást ébresszen. Tapasztalás szerint minél nagyobb a nemzeti érték, annál kevésbé van kikiáltóra szüksége. Petőfi, Jókai, Mikszáth vagy Ady, Bólyai, Eötvös Loránt, vagy Semmelweis nem szorultak arra, hogy a nacionalizmus fedezze fel őket az emberiség világpiaca számára. Sőt ellenkezőleg, amikor a nacionalizmus megüti a nemzeti reklám nagydobját, csupán a dobosok önző érdekeit szolgálja, de lekicsinyli a nemzeti értékeket, mert azt a látszatot kelti, mintha ezek rászorulnának a reklámra. Anatole France-nak igaza lehet, hogy az a nép, amely saját katonáit nem tartja a legvitézesebbnek, már eleve elvesztette a háborút, de az értékek nemes küzdelmében a mondva csinált presztizs lélektani hatása nem pótolja az értékhiányt és e békés háborúban csak az a nemzeti érték győzhet, amelynek vitézségét az ellenfelek is elismerik.

Minden nacionalizmus tehát nem hatványozása, hanem lefokozása a nemzeti gondolatnak és a neo-nacionalizmus is csak akkor «pattanthatja az öntudat világosságára az új nemzeti szellemet», ha ily nemzeti szellem van, ha az valóban értékeket és nem frázisokat termel. Hogy a magyarság adott helyzetben új célok felé törjön, abban nincs semmi «neo», mert ez minden nemzeti gondolatnak fogalmából következik, de értéke ennek a megállapításnak csak akkor volna, ha meg tudná jelölni az új célok tartalmát is». E nélkül a kultuszminiszteri frazeológia csak újabb illusztráció a régi Goethe-i mondáshoz: *Wo Begriffe fehlen, stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.* Tartalomtalan jelszavak, különösen, ha miniszterek használják, mindig veszélyesek. Ebben az esetben nemcsak azért, mert azt a látszatot kelti, mintha a neo-nacionalizmus modernebb kiadása volna az adjektívum nélküli nacionalizmusnak, amely a háborúutáni Európában hazug renaissance-át éli, hanem, mert módot nyújt arra, hogy az emberi haladás vonalaival szöges ellentétben álló képzetek a nemzeti gondolatnak álruháját öltsek magukra. Ha a neo abban áll, hogy Ady ócsárlása harmónikusan egyesülhet Klebelsberg-féle kultúrideálok dicsőítésével, úgy valóban nincs új műszóra szükség. Ezt már a paleo-nacionalizmus is elvégezte. Attól pedig ne tessék félni, hogy a kultuszminiszter Collegium Hungaricum-ai új Adystákat vagy új Adykat termeljenek. Azok, sajnos, a legjobb esetben is csak Klebelsbergistákat fognak produkálni.

Vámbéry Rusztem